

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLÂTI
İSLÂM TARİH, SANAT ve KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ

OSMANLI İLMÎ VE MESLEKÎ CEMİYETLERİ

1. Millî Türk Bilim Tarihi Sempozyumu
3-5 Nisan 1987

Yayına hazırlayan
EKMELEDDİN İHSANOĞLU

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
İstanbul 1987

PC 14-87/7

İlim Tarihi Kaynaklar ve
Arařtırmalar Serisi No : 3

Editör : Dr. Ekmeleddin İHSANOĞLU

İslâm Tarih, Sanat ve
Kültür Araştırma Merkezi
(IRCICA)

Yer :
Barbaros Bulvarı
Yıldız Sarayı Seyir Köřkü
Beşiktaş

Posta adresi :
P.K. 24, Beşiktaş

Telefon : 160 59 88 - 160 59 89
Teleks : 26484 isam tr

İstanbul - Türkiye

ISBN 92 9063 353 - 0

CEMİYET-İ TIBBİYYE-İ OSMANİYYE VE TIP DİLİNİN TÜRKÇELEŞMESİ AKIMI

*Nil Sarı**

Sultan II. Mahmud'un Galatasaray'da, «Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliyye-i Şahane» yi açış nutkunda belirttiği gibi 1839 yılında «fenn-i tıbbî» Fransızca olarak tahsil edilmeye başladı. Yine aynı nutukta belirtildiği üzere Sultan II. Mahmud'un asıl amacı Fransızca eğitimi olmayıp, «fenni tıbbî kâminden lisanımıza alıp kütüb-i lâzimesini Türkçe tedvine sây ü ikdam» etmek idi. Ancak «Mekteb-i Tıbbiyye'de tedrisâtın lisân-ı Osmanî üzere icrâsı husûsu matlûb-ı hümâyunları olduğunu emr-ü ferman buyurmuşlar» ise de bu amaç Fransızca ile yapılan tıp eğitimi boyunca hiçbir zaman gerçekleşmedi. Zaten zaman geçtikçe bu isteği gerçekleştirmek gittikçe imkânsızlaşıyordu. Eğitim ve öğretim Fransızca bilen Hristiyanların eline geçmekteydi ve onlar da tıp eğitiminin Türkçe olarak yapılamayacağını savunmaktaydılar.

Millet olma özelliğinin ana lisanı korumakla mümkün olabileceğini; bilimdeki ilerlemelerin kullanılan dilin ait olduğu milleti şereflendireceğini; yabancı dil ile yapılan yüksek öğrenim ile meydana gelecek şeref ve üstünlüğün o dile sahip olan ecnebî milletlere intikal edeceği ve aslını koruyamayan milletlerin devlet olarak varlığının zarar göreceğinin farkına varanlar Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyeye'yi kurdular¹.

Cemiyetin nüvesi ise çok önceleri oluşmuştu. Mekteb-i Tıbbiyye nezâretine tayin olunan Cemaleddin Efendi, 1273 (1856) tarihinde mevcut talebenin «ehliyetli ve liyâkatlılarından», «mümtaz sınıf»

* İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'nda Öğretim Üyesi.

1 Rıza Tahsin. *Mir'at-ı Mekteb-i Tıbbiyye*. İst., 1328 (1910), s. 60.

adını verdiği bir sınıf teşkil ederek, burada Arapça, Farsça ve Türkçe dil tahsilini başlatmış ve ders muallimliğine de Ömer Lütfi Efendi'yi² tayin etmişti. Mekteb nezâretine Hayrullah Efendi'nin tayini üzerine bu sınıf lağv olundu. Ancak, Osmanlıca okuma fikrini alan talebelere bir kısmı bu konudaki çalışmalarına devam ettiler. Bunlardan Kırımı Aziz³, Vahîd, Hüseyin Remzi⁴, Servet, Nedim⁵, İbrahim Lütfi⁶, Bekir Sıdkı Beyler ve diğerleri bir yandan o sırada mektebde muallim bulunan Serviçin, Baruçi, Konstantin Karatodori Efendilerden daima görmekte oldukları zulme baş eğip itaat ederlerken, diğer yandan Türkçe tıp dili üzerine araştırmalarına devam ettiler⁷. Böylece Osman Sâib Efendi'nin «Ahkâmü'l-emrâz»⁸ ve «Kolera Risâlesi»ni⁹, Şânizâde'nin bazı kitaplarını, muallim Bernard'ın «Bursa Kaplıcaları»nı¹⁰ ve Hayrullah Efendinin¹¹ kitap-

2 Ömer Lütfi Efendi : Bkz. Rıza Tahsin. a.g.e., s. 53. Osmanlı Müelliflerinde Ahmed Lütfi (ölm. 1909) olarak geçmektedir. Zamanın Vak'anüvisidir. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir : *Osmanlı müellifleri*. c. 3., İst., 1975, s. 96.

3 Kırımı Aziz : Aziz İdris Bey (1840-1878). Askerî Tıbbiyye'de Emraz-ı Umumiyye ve Kimya okutmuş; Mülkiye Tıbbiyesinde müdürlük etmiştir. Hilâl-i ahmer cemiyetinin meydana gelmesine ilk yardım edenlerdendir. Bkz. İbrahim Alaattin Gövsa. *Türk Meşhurları*. İst., Yedigün Neşr., s. 56.

4 Hüseyin Remzi (Evliya) : (1839-1896). 1865'de Askerî Tıbbiyye'den mezun oldu. Tıbbiyye'de Hayvanat; Hıfzıssıhha muallimliği yaptı. Bkz. İ. A. Gövsa. a.g.e., s. 180.

5 Nedim : Makâm-ı muallâ-yı ser-askerî hastahânesi tabib-i evveli, kaymakam. Bkz. Rasim Bey nutku Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye Dosyası.

6 İbrahim Lütfi : (1838-1903) Tıbbiyye'den sağ kolağası rütbesiyle hekim çıkmış; 40 seneye yakın İlmü'l-arz ve'l-Maadin hocalığı yapmıştır. Bkz. İ. A. Gövsa. a.g.e., s. 185.

7 Rıza Tahsin. a.g.e., s. 54.

8 Auguste F. Chomel : *Ahkâmü'l-Emrâz*. Çev. Osman Sâib Efendi, İst., 1252 (1836), Matbaa-i Âmire, 3+177 s.

Osman Sâib Efendi : (ölm. 1863). Osmanlı münecimbaşlarından. Dârü'l-Muallimin'de riyazî ilimler muallimliği yapmıştır. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir. a.g.e., c. 3, s. 285.

9 Seyfettin Özege'nin Eski «Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katologu'nda Osman Sâib Efendi'ye âit «Kolera Risâlesi» isimli bir eser tesbit edilememiştir. Ancak Bursalı Mehmed Tahir de bu eseri Osman Saib Efendinin eserleri arasında zikreder. Bkz. a.g.e., c. 3, s. 285.

10 Metinde adı geçen «Bursa Kaplıcaları», yine aynı müellife âit «Kaplucu Risalesi» olmalıdır.

larını elde ederek incelediler ve Fransızca tahsil etmekte oldukları «fenn-i tıbbın, lisân-ı Türki» ile dahi ifâde olunabileceğine kat'î olarak kanaat getirdiler. Ancak bunlar henüz talebe olduklarından, düşüncelerini üst kademedekilere anlatabilmek için, o sırada serriyât-ı dahiliye muallim muavini olan binbaşı Ahmed Ali Efendi'ye¹² isteklerini açıklamışlar, tıp kitaplarından bazılarını Türkçe'ye nakletmek ve umuma faydalı tıbbî meseleleri Türkçe yazmak ve bu konuda fikir alışverişinde bulunmak üzere bir cemiyet-i ilmiye kurmak, «fennî gazete» çıkarmak gereğini ve hattâ bunun için para yardımı bulma zamanının geldiğini bildirmişlerdi. Ahmed Ali Efendi, ciddi teşebbüsleri olan bu azimli talebeleri himaye ve teşvik ederek o sırada nâzır olan Arif Bey'e talebelerin isteklerini nakletti. Nâzır, bu talebelerin yeteneklerini anlamak için her birinin birer bahis tercüme etmelerini istedi. Böylece talebelerden her biri birer bahis tercüme ederek Ahmed Efendi vasıtasıyla nâzıra sundular. Nâzır tercümeleri çok beğenip takdir etmekle beraber, belki tahsillerine mani olur düşüncesiyle, talebe oldukları için böyle şeylerle meşgul olmamalarını, mektepten mezun oluncaya kadar derslerinden başka bir düşünceyle uğraşmamalarını ihtar ve tenbih etti. Ancak, bundan önce Ahmed Ali Efendi ve adı geçen talebeler gerek mektebde, gerekse dışarıda pek çok kere toplanarak müzakerede bulunmuşlar ve Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye'nin nizamnamesini kaleme almışlardı. Nezâretin ihtâr etmesi üzerine yalnız tatil günlerinde toplanmaya başladılar. Böylece cemiyet Eyüp Sultan civârında, Baba Haydar mahallesinde Mekteb-i Tıbbiyye matbaa müdürü Hacı Arif Efendinin¹³ o sırada oturduğu Hacı Beşir Ağa medresesinde gayr-ı resmî olarak kurulup teşkilâtlandı. (1278/1862)¹⁴. Daha

Claude Bernard. *Kapluca Risalesi*. İst., 1265 (1849), Mekteb-i Tıbbiyye Tabhanesi, 99 s.

11 Hayrullah Efendi : (ölm. 1867) Tanınmış hekim, tarihçi ve elçi. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir : a.g.e., c. 3 s. 66-67.

12 Ahmed Ali Efendi : Mekteb-i Tıbbiyye ders nâzırı. Bkz. Rıza Tahsin. a.g.e., s. 55.

13 1261 (1845) tarihinde girdiği Mekteb-i Tıbbiyye'den ayrılarak tasilini yarıda bırakan Arif Efendi (1273 (1856) tarihinde mektebin hocaları arasında muallim muavini olarak yer almış, bir müddet sonra da mektebin matbaa müdürlüğüne tayin edilmiştir. Bkz. Rıza Tahsin. a.g.e., s. 54.

14 Bkz. S. Ünver. «Türkiye'de İkinci Tıp Akademisinin Kuruluşu». *Poliklinik* Aylık Tıp Mecmuası Sayı : 88, Eylül 1940'dan ayrı baskı, İst. 1940. s. 3.

sonra Vahid Bey'in konağında ve sonra Mercan'da Yeni Han'da kira ile tutulan bir odada toplanmaya devam olunduysa da bir süre sonra cemiyetin azası dağıldı ve toplantılar sona erdi.

1281 (1865) tarihinde ikinci kere Mekteb-i Tıbbiyye nezâretine tayin olan Salih Efendi¹⁵ böyle bir Cemiyet-i İlmiyye'nin gizli kalmasını uygun görmeyerek, gerek mektebin ilerlemesi ve gerekse tababetin Osmanlı ülkesinin her tarafına yayılması için cemiyetin ihyâsını gerekli bulmuş, bu konuda bir lâyihayı doğrudan doğruya sadrazama takdim etmişti. Konudan zaten haberdar olan sadrazam¹⁶ cemiyetin kurulmasını uygun görerek durumu padişaha arz eder. Cemiyet'in mekteb nezâretinin sorumluluğunda kalması ve ayda bin kuruş kırtasiye bedeli verilmesi şartıyla 1282 (1866) senesinde Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhâne'de Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye'nin resmen kurulması için Padişahdan izin çıktı¹⁷.

Cemiyet'in kuruluşundan sonra, tıp ilminin Türkçe olarak öğretilmesi konusu tartışılmaya başlandı. İlk önceleri cemiyet üyeleri arasında takip edilecek yol hususunda tartışmalar oldu. Özellikle mekteb nâzırı Sâlih Efendi, önce kitab tercüme edilip, sonra Türkçe tedrisata başlanması taraftarıysa da, temen Türkçe tedrisin mümkün olduğunu savunan Kırımı Azîz Bey ve arkadaşlarının ısrarı üzerine 1282 (1866) tarihinde¹⁸ Mekteb-i Tıbbiyye-i Askeriyye'nin

Teşrih muallimi Rasim Bey nutkunda gayr-i resmî teşekkülün 1279 senesinde olduğunu söylemektedir. Bkz. Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi, Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye Dosyası.

15 Salih Efendi : (ölm. 1896). Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliyye-i Şahane'nin ilk mezunlarından, nebatat hocası, hekimbaşı. Tıp dilinin Türkçeleşmesine büyük katkıları olmuştur. Bkz. Bursalı Mehmed Tahir. a.g.e., c. 3, s. 231.

16 Sultan Abdülaziz devrinde 1865 tarihinde sadrazam olan Keçeci-zâde Mehmed Fuad Paşa'dır. 1863'de tayin edildiği bu görevden 1866'da alınmıştır. (ölm. 1869). Bkz. İsmail Hami Danişmend. *Osmanlı Kronolojisi*, c. 5, İst. 1971, s. 84-85.

17 Rıza Tahsin. a.g.e. s. 57. Bkz. Osman Ergin. *Tıp Mektepleri, Enstitüleri ve Cemiyetleri*, İst. 1940, s. 78-85. Ayrıca bkz. Hikmet Altuğ. «Türkiye Tıp Akademisinin Tarihçesi», *Türkiye Tıp Akademisi Mec.*, c. 9, 1974, s. 4.

18 Osman Ergin'in Tıp Mektepleri adlı eserinde 21 Şevval 1283'de «Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye-nâmiyle bir dersane küşâd ve tertibi lüzûmuna dair...» tezkere kaydedilmektedir. Bkz. s. 26. Rıza Tahsin ise a.g.e.'inde Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye'nin 1282 tarihinde kurulduğunu bildirir. Bkz. s. 61. Kırımı Aziz Efendi'de «İlm-i Emrâz-ı Umûmiyye» isimli kitabının mukaddimesinde

içinde bir dershanede tedrisatı sırf Türkçe olarak Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyye'nin açılması gerçekleşti¹⁹. Zamanla, gerek Osmanlı halkının, gerekse Osmanlı askerinin «câhil-cesûr» bir takım adamların ellerinden kurtarılması ve tababetin her tarafa yayılması ve yaygınlaşmasının her medenî memlekette olduğu gibi ancak tedrisatın ana dil ile yapılmasına bağlı olduğu anlaşılıyordu. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyye'de tabâbetin «lisan-ı Osmanî üzere tahsili» mümkün olduğuna göre Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyye'de de bu usul tatbik edilebilirdi. Askerî Tıbbiye'de tedrisat Osmanlıca yapıldığı takdirde şahsî çıkarları bozulacak olan söz sahibi eski muallimlerden bazıları Osmanlıca tıp eğitimini engellemek maksadıyla Beyoğlu'nda yayınlanan Fransızca gazetelerde Türkçe tıp tahsilinin mümkün olamayacağına dair makaleler yayınladılar ve sonra da yazdıklarını risale şeklinde bastırarak vekillere ve devletin ileri gelenlerine takdime kadar işi vardırıdılar. Buna karşılık Türkçe eğitimin mümkün olacağını ispat niyetiyle bazı Osmanlı hekimleri de sürekli makaleler yazmaktan geri durmayarak mücadeleye devam ediyorlardı²⁰. İşte Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye kurucuları da Hüseyin Sabri Beyin Sarıyer'deki evinde toplanarak, Türkçe tedrisatın uygulanabileceğine dair bir lâyiha kaleme aldılar ve o sırada müfredât-ı tıp muallimi ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye'nin kurucularından Ahmed Ali Bey vasıtasıyla Makâm-ı Seraskeriyye'ye takdim ettiler. Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî²¹ tarafından yapılan derin tetkikler sonucunda, yapılan teklifin memleketin selâmeti ve istikbali açısından önemli olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine Dâr-ı Şûrâ kanaatını Padişaha²² arz etti ve 1286 (1870)'de Askerî

hicri 1282 senesinde Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyye-i Şâhâne'nin açıldığını ve eğitimin Türkçe olarak yapılması için irâde çıktığını kaydeder. Bkz. *İlm-i Emrâz-ı Umûmiyye*, İst. (1288/1871), Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Matb., 8+3+545 s.

19 Rıza Tahsin. a.g.e., s. 61.

20 «Fenn-i Tabâbetin Türkçe Tâlim ve Tedrisi Aleyhinde olarak Dr. Mehk' in Gazette Medicale'de Görülen Bendine İtirazı Hâvi Kaleme Alman Lâyiha-yı Reddiyedir». Bkz. Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Ktp. Eski Türkçe Basılı Eserler. No. 610 RAİ.

21 Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî : 1253 (1837)'de kurulan, bir reis, bir müftü ile askerî ve mülki ricalden oluşan yüksek askerî bir meclis.

22 Sultan Abdülaziz devri (1861-1876). Bkz. İsmail Hami Danişmend, a.g.e. c. 4., s. 197.

Tıbbiyye'de Türkçe tedrisat yapılması için irâde buyuruldu. Bu tarihten itibaren Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahâne'de de tedrisat Türkçeleşti²³.

Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye Nizamnameleri ve Tıbbın Türkçeleşmesi İçin Yapılan Çalışmalar :

Tesbit edebildiğim kadarıyla, tarihi belli olan (1283/1867) ve tahminime göre basılı ilk resmî nizâmnamede, önce Cemiyet'in kuruluşu ve maksadı anlatılır. Cemiyet'i resmen kurma iznin alınmasından sonra yapılması plânlanan işlerin kuvveden fiile çıkmasının; Avrupalıların tıbbî eserlerinin talebeye kolaylıkla öğretilmesine, tıptaki yeniliklerin, kaidelerin sürekli açıklanarak ortaya çıkarılmasına bağlı olduğu ve bunun da ancak özel bir heyetin teşkili ile gerçekleşebileceği belirtilir. Cemiyet'in bu nedenle kitaplara, risalelere ve diğer araç-gerece ihtiyacı vardır. Bunun için önce bir yardım sandığı kurularak âzâ-yı mu'tebere müstesna, Cemiyet'e giren azanın Cemiyet sandığına ayda yirmişer kuruş vermesi kararlaştırılır. Böylece her bir âzâ maddî-manevî sorumluluk taşımaktadır.

Devletin resmî olarak para yardımı yapmasının uygun görülmesi üzerine, Cemiyet'in zarurî masrafları karşılığında hazineden de ayda bin kuruş tahsis edilecektir.

Cemiyet'in, nizamnâmesinin birinci maddesinde beyan edilen asıl vazifesi «ulûm-ı tıbbiyye ve hikemiyyeye» dair ecnebî lisanlarda yazılan kitap ve risaleleri Türkçeye tercüme ettirmek ve her ay umuma faydalı Türkçe bir tıp gazetesi neşrederek yeni tıbbî bilgileri yaymaktır. Ancak pek çok kaynakda²⁴ sözü edilen bu tıp gazetesini tesbit edemedik. Eski Türkçe tıp gazetelerinin taranması sonucunda bu konu aydınlığa kavuşacaktır.

23 Bkz. Osman Ergin. a.g.e., s. 14-18. Ayrıca bkz. Rıza Tahsin, a.g.e., s. 71-72.

24 Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye'nin çıkaracağı bir tıp gazetesinden aşağıdaki kaynaklar söz etmektedirler: Cemiyetin kuruluşu ile ilgili resmî tezkere ve Kırmılı Aziz Bey'in riyaset nutku. Bkz. Osman Ergin a.g.e. s. 78, s. 80; Cemiyet Nizamnamesi (1283/1867); Rıza Tahsin'in adı geçen eserinde sayfa 55 te «Fennî Gazete»den ve s. 57-58 de «Vekâyî-i Tıbbiye» den söz edilmektedir.

Cemiyet'e üye olabilme şartları da yine esas gayeye göre belirlenmiştir. Nizamnâmeye göre Cemiyet'e girmek isteyenler «ulûm-ı tıbbiyye ve hikemiyyeye' dair bir meseleyi» Türkçe yazacak veya yabancı dilden Türkçeye tercüme ederek Cemiyet'e verecektir (7. madde). Cemiyet'e girmek isteyenler bir başka memlekette bulunuyorlarsa (âzâ-yı mürâsele) yazacakları Türkçe metni postayla gönderceklerdir (8. madde). Böylece her bir üye fiilen çalışmak ve tıp bilgisinin Türkçe olarak yayılması hareketine bizzat katılmak zorundadır.

Yine nizamnâmeye göre kurulacak olan geçici komiteler cemiyet âzâsından her ay toplayacağı tercüme ve telif eserleri bir ay zarfında inceleyecek, özetlerini meclis-i umûmiye takdim edecektir (20. madde).

Azânın cümlesi Cemiyet tarafından tayin olunacak tercüme usulüne göre iki ay içinde meydana çıkarabilecekleri eserleri komiteye verecektir. (24. madde).

Hâfız-ı kütüb olan kişi Cemiyet tarafından teslim olunan kitaplara nezaret etmenin yanısıra mevcut kitaplar ile bir sene zarfında basılacak kitapların isimlerini bildiren ayrı bir defter tutacaktır. Bu defterler bugün mevcut olsaydı Cemiyet'in bastıracağı kitapların bir listesine sahip olabilecektik.

1337 (1921)'de Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane matbaasında basılan nizamnâme, bir iki maddeye yeni başlık konması dışında, yukarıda sözünü ettiğimiz 1283 (1867) tarihli nizamnâme ile aynıdır.

Tesbit edebildiğim üçüncü nizamnâme örneğinin üstünde baskı tarihi yoktur. Kenarındaki el yazısı notu dikkate alırsak 1317 (1901), metni dikkate alırsak 1921'den sonraya ait olmalıdır. Bu nizamname-
de «ulum-ı tıbbiyye ve hikemiyye» tabiri madde madde ifade edilir. Cemiyet, tıbbın yanısıra ispençiyariyye (eczacılık), baytariyye (veterinerlik) ve tabiiyye (botanik, zooloji) bilimlerinin de Osmanlıca olarak yayınlanması, yayılması ve gelişmesinden sorumlu tutulur. Konumuzla ilgili diğer bir gelişme de «İstilahatı tıbbiyyenin ıslâh ve ta'dili ve tasdiki» hususlarıdır ki bu bize tıp terimleri meselesinin yine ilk madde olarak önemini koruduğunu gösterir. Cemiyet'in, Saltanat-ı Seniyye-i Osmaniyye'nin «Tıp Akademisi» mevkiini haiz bulunduğu kaydedilerek, Cemiyet'in faaliyetleri, «akademi» sözcüğü ile

ifade edilir. Bu nizâmnâmede devamlı üye (âzâ-yı müdaveme) sayısı sınırlı olup 36 tabib, 8 eczacı ve kimyager, 8 baytar, 8 tarih-i tabî'i v.s., «Şuabat-ı hikemiyeye erbâdından» olmak üzere 60 kişiden ibarettir. Gerek âzâ-yı müdaveme, gerekse âzâ-yı mürasele olmak için müracaat eden şahıs hangi fen şubesindense o dala ait bir eserini Cemiyet'e sunacaktır. Burada sunulacak eserin «Türkçeye tercüme, ya da Türkçe telif» olması şeklinde bir kayıt olmayıp, sadece adayın dalındaki liyâkatını isbat etmesi istenmektedir.

Yine aynı nizamnamede Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye onbir subeye ayrılmıştır : (1) Teşrih ve fisiyoloji, (2) Emraz-ı dahiliyye, (3) Emrâz-ı hâriciyye, (4) Tedavi ve tarih-i tabî'i, (5) Ameliyât-ı cerrahiyye, (6) Teşrih-i marazî, (7) Fenn-i vilâde, (8) Hıfz-ı sıhhat-ı 'umumiyye ve tıb-ı kanunî ve zabıta-ı sıhhiyye, (9) Tıbb-ı baytarî, (10) Hikmet-i tabiiyye-i tıbbî ve kimya-yı tıbbî, (11) Fenn-i işpençiyarî. İşte bu şubeler, geçici komisyonların yanı sıra, kendilerine havale edilen kitap ve risaleleri inceleyerek onbeş gün içinde Cemiyet'e rapor vereceklerdir. (16. madde). Böylece tıp alanındaki ihtisaslaşmaya uygun olarak Cemiyet de ihtisas şubeleri kurmuş oluyordu.

Nizamnâmeden anladığımızı göre Cemiyet'in tıp kitapları bir cetvel halinde bastırılacak ve burada müellif ve mütercim isimleriyle, her kitabın sayfa adedi ve mütercimin mevcut eserlerinin ulaştığı sayfa sayısı gösterilecektir.

Tesbit edebildiğimiz eski Türkçe olarak basılı son nizamnamenin de baskı tarihi yokdur. Muhtevasında pek çok değişiklikler yapılan bu nizamnamenin müzakereye sunulan bir örnek olabileceği de düşünülebilir. Basılı metnin üzerinde tashihler ve sayfaların arasında üyeleri nizamnameyi müzakereye çağırın ufak bir kâğıt parçası bulunmakta. En dikkati çeken konu Cemiyet adının «Osmanlı Tıp Akademisi» şeklinde değişmiş olmasıdır. Nizamnameyi inceleyen biri basılı metni tashih etmiş, özellikle de Cemiyet'in yeni adının üstünü kurşun kalemle çizerek, eski adını yazmıştır. Bu nizamnâmeye göre Tıp Akademisinin asıl amacı Osmanlı tıp bilgisinin ilerlemesi ve Osmanlıca tıp kitaplarının yazılmasıdır. Bu konuda bilim adamlarını teşvik etmek için mükâfatlar düzenlenir. (3, 63, 71-86 mad.). Böylece bilim adamları tıp ve ilgili diğer bilim dallarındaki yeni gelişmelerle ilgilenecek ve bu dallara ait terimleri ortaya koymaya ça-

lışacaklardır. Bu yeni nizamnamede dikkati çeken bir nokta da fahrî âzâlîğe (âzâ-yı lâhike-i mutebere) ve mektupla âzâlîğe (âzâ-yı mü-râsele) ecnebi hekimlerin de kaydedilmesiyle ilgili maddelerin konmuş olmasıdır. (7, 8. mad.). Ancak, Cemiyet'e girmek isteyenlerin, Akademinin amacına uygun olarak hizmet edebilmek için, Osmanlıca yazmayı bilmeleri şart koşulur (11. mad.). Üye olmak isteyenler tıp, ya da diğer fen bilimlerinin (fünûn-ı hikemiyye) birinden Türkçe bir eser veya ilmî bir araştırma hakkında bir tasarı hazırlayacaktır. (12. mad.). Önemli bir yenilik de, tıbbın ilerlemesi ile ortaya çıkan kelime ihtiyacını karşılayacak ilmî terimlerin ortaya konması konusunda sürekli çalışacak olan daimî bir komisyonun teşkil edilmesidir. Bu komisyon fikri bugün de üstünde dikkatle durulması gereken bir konudur.

Özellikle dikkatimizi çekmesi gereken diğer konu da, gerek hükümet, gerekse ilim ve fazilet sahibi kimseler tarafından telif eserleri, araştırma ve incelemeleri teşvik için yapılan yarışmalar ve verilen mükâfatlardır (71. mad.).

Cemiyet'in kendisi de her sene bütün Cemiyet âzâsı tarafından verilecek olan birer çeyrek liradan toplanan para ile «Osmanlı Tıp Akademiyası Mükâfâtı» verecektir. (81. mad.). Kasada artan para ile de, dış memleketlerdeki yeni buluşlar ve önemli incelemeler hakkında bilgi edinmek üzere, Avrupa'ya bir tabib gönderilecektir. (65. mad.).

Kitap mütercim ve müelliflerinin hükümet tarafından taltif edilmeleri için ferman çıkarılmıştı. Buna göre birinciye 300 mecdiye altınla, dördüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı âlî-i Osmanî, ikinciye 200 mecdiye altınla dördüncü rütbeden mecdî nişânı, üçüncüye 150 mecdiye altınla, dördüncü rütbeden mecdî nişânı verilecekti²⁵.

İşte bu teşvikler yabancı dildeki tıp kitaplarını Türkçeye tercüme çalışmalarını hızlandırmış ve kısa sürede tıp, biyoloji, zooloji gibi fen dallarına ait pek çok kitap yayınlanmıştı. Tercüme edilen kitapların birer nüshası 1873 (1289) senesinde Viyana'da açılan sergiye gönderilmişti. Bu kitaplar bir komisyon tarafından incelenmiş ve yollanan kitapların mütercim ve müelliflerine «diplom

25 Rıza Tahsin : a.g.e. s. 58, Osman Ergin : a.g.e. s. 82-83.

d'onör» derecesi verilerek hem mektep, hem de Cemiyet üyeleri takdir edilmişti²⁶. Bu olay, Cemiyet'in dil davasında haklı olduğunu göstermesi bakımından çok önemliydi. Nitekim Kırımlı Aziz Bey, Cemiyet'in ikinci reisliğine getirildiğinde, ilk başkanlık nutkunda bu başarının önemini ifade etmiş ve görünüşte filozof geçinerek, halleriyle düşmanlık güden bir takım fesadçıların, «tıp bilimi Türkçe okunamıyor», yollu saçma sapan sözlerine önem vermenin ahmaklık olacağını söylemişti²⁷.

Türkçe tıp eğitimi kısa sürede meyvasını vermiş, olumlu sonuçları her alanda görülmeye başlamıştı²⁸. Cemiyete ikinci başkan seçilmesi dolayısı ile Mehmed Muhtar Efendi²⁹ 1891 (1307) senesinde söylediği nutkunda³⁰ Türkçe eğitimin kısa süredeki faydalarına ait tesbitlerini anlatırken, en küçük devletlerin bile yararlı bilimleri kendi dilleri ile basıp yaymaya çalıştıklarını söylemekteydi. Muhtar Efendi, nutkunda bilimdeki gelişmeleri aktarmaya ve «tercümeye muktedir tabiblerin» eskiye nazaran çok sayıda yetişmekte olduğunu ve bu nedenle adliye mahkemelerinde ve hükümet dairelerinde «hâzık» tabiblerin hatasız kararlar verdiklerini ve Türkçe raporların güçlükleri ortadan kaldırdığını bildiriyor; eskiden Türkçe yazılı telif ya da tercüme tıp kitaplarına pek az rastlanırken, şimdi tıbbın her dalına ait çok sayıda kitabın yayınlandığını belirtiyordu. Bir bilim dalına ait ilk kitabı tercümedeki güçlüğü aynı bilime ait ikinci, üçüncü kitabı tercümede gittikçe azalarak tercümenin ko-

26 Viyana'dan İstanbul'a çekilen 6 Ağustos 1290 tarihli telgraf ile bu haber müjdelenmişti. Bkz. R. Tahsin : a.g.e. s. 59.

27 Kırımlı Aziz Bey'in 1289'de söylediği nutku; Bkz. O. Ergin : a.g.e. s. 83.

28 E. K. Unat : «Osmanlı İmparatorluğunda Fransızca Tıp Öğretimi ve Etkileri», VIII. *Türk Tarih Kongresi*, C. II, Ank. 1981.

29 «25. Haz. 1283 (1874) içtimalından itibaren Mekteb-i Tıbbiyye baş kâ-tibi Mehmed Muhtar Efendi hazır bulunmağa başlar ve nüfuzlu bir mevki'e nâil olur. İçtimalarda az söyler, lâkin sözleri mâkûl ve isabetlidir. Âzâ kendisine 'ayaklı kütüphane' diye ad takmışlardır... Çalışmaları daima takdir ve teşvik eder. Para mükâfâtında en çok miktarı kendisi teklif eder... Kendi gibi vatana hizmet eden üç güzide evlât yetiştirmiştir : Celâl Muhtar, Kemal Muhtar, Âkil Muhtar (Özden)... Bkz. S. Ünver : «Cemiyet-Tıbbiyye-i Osmaniyye'nin Teşkilâtı» Daktilo metin. Cerrahpaşa Tıp Tarihi Bilim Dalı Ktp. Arşivi, s. 6.

30 *Vekâyi-i Tıbbiyye*, Nr. 6, 3 Ağustos 1307 (1889), s. 2001; Bkz. Cerrahpaşa Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi, el yazısı metin.

laylaştığını ifade ederken, «zaten bilim kitaplarının tercümesinde asıl amaç *anlatma* ve *anlamadır*, yoksa tumturaklı sözler söylemek değildir», şeklindeki ifadesi ile de Muhtar Efendi bilimin ilerlemesindeki en önemli etkenin «anlaşılır bir dil» olduğunu vurguluyordu.

Türkçe Tıp Lugâtının Yayınlanması ve Türkçe Tıp Dili Üzerine Tartışmalar :

(Üç senelik bir çalışma sonucunda Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye 1290 (1873)'da «Lugat-ı Tıbbiyye» yi çıkarmıştı. Yeni «tıbbî ıstılâhât», yani yeni tıp terimleri ortaya konmadıkça durmadan gelişen ilmin tercüme ve tahsilinin çok güç ve sakat olacağı bilinmekteydi. Bu nedenle önce Avrupa'da rağbette olan Fransızca Nysten Lugâtının tercümesi uygun görülürse de bir kişinin tek başına bu tercümeyle gerçekleştiremeyeceği düşünülerek her şubeden ihtisas sahibi kişilerin bir araya getirilmesine karar verilmiş ve cemiyet bu işi üstlenmişti³¹. İşte burada ilk hareket noktası Türkçeye uygun olan Arapça ve Farsça kelimelerden yararlanmak idi. Bu maksat ile İbn Sinâ'nın Kanun'u, Zehravî'nin Tasrif'i, Razi'nin Havî'si gibi Arapça tıp kitapları incelendi. Sonuçta bazı yararlı kelimeler bulunmuşsa da yeni buluşlar neticesinde eski tıpta kullanılan kelimelerin çok yetersiz kaldığı anlaşıldı. Bu sefer Avrupa dillerinden Osmanlıcaya tercüme edilmiş ve yeni tıbbî yazan kitaplar araştırıldı ve bu konuda en başta Şânizâde Ataullah'ın kitaplarından yararlandı³²»

Bundan sonra bir de lugât taraması yapıldı. Bianci, Hançeri, Kazimirski gibi sözlükler araştırıldı, ancak bunlardan yararlanılamadı. Meninski'nin Latineden Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıklarından, Vankulu, Ahteri, Burhan-ı Kâti ve Lehçe-i Osmanî den yararlandı. En çok da Asım Efendi'nin Kamus tercümesi işe yararmıştı³³.

31 Cemiyet âzâsı tarafından yazılacak lügâtın konu taksimi için bkz. S. Ünver : *Türkiye'de İkinci Tıp Akademisinin Kuruluşu. 1278-1862*, İst. 1940, s. 8.

32 Bkz. *Lugat-ı Tıbbiyye*'nin Mukaddimesi, İst. 1290, Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane Mtb.

33 *Lugat-ı Tıbbiyye* Mukaddimesi.

Lugâtın hazırlanmasında karşılaşılan en büyük güçlük Nysten' in lugâtında olup da, sözü edilen sözlüklerde bulunmayan ilmî kelimelerin karşılıklarını bulmaktı Cemiyet üyeleri bu güç durum karşısında bir takım ıstılahatı icad etme gereğini duydular. Nasîl Avrupalılar yeni keşfedilen bir şey için Lâtince ve Rumca'dan o şeyin vasıflarından bir ikisini beyan eden iki kelimeyi birleştirip bir isim yapıyorlarsa biz de Lâtince ve Rumca yerine dilimize uygun olan Arapça ve Farsça kelimeleri seçer ve kullanırız diye karar verdiler. Bütün Avrupa dillerinde ortak olarak kullanılan bazı isimler de aynen kabul edildi.

Bilimdeki gelişmeler sonucunda bu lugâttaki terimlerin yetersiz kalması üzerine Cemiyet 28 sene sonra 1318 (1901) de «Lugat-ı tıb» adı altında ikinci tıp lugatını da yayınladı³⁴.

(Ancak, sözlükte verilen Türkçe tıp terimlerinin Arapça kelimelerle ve Arap dili gramerine uygun olarak yapılmış Osmanlıca terkiplerden meydana gelmesi bugüne dek süregelen Türkçe tıp terimleri kargaşasının da başlangıcı oldu. Türkçede bulunan «yukarı, aşağı, sağ, sol» gibi en basit kelimelerin yerine bile «âli, esfel, eyemen, eyser» kelimeleri kullanılmaktaydı. Böylece Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye'nin ortaya koyduğu tıp terimlerinin çok dalı olduğunu, bu terimlerin akılda tutulmasının güç, hatta anlamsız olduklarını ve Türkçe'ye ters düştüğünü savunanlar, dilin arınması için yazıp çizmeye başladılar. Bunlar içinde ilgimizi çeken Cemiyet-i Osmaniyyeden doktor Adanalı Ahmed Şükrü'nün «Tasfiyye-i Lisân» adlı risâlesidir (1911). Dr. Ahmed Şükrü'ye göre her bir tıbbî kelitemizin karşılığı Türkçemizde aranmalıdır. Bulunanlar alınmalı, bulunmayanlar ise aynen kabul edilmelidir. Ona göre tababetimiz «Türkçe tababet değildir». Çünkü anlaşılması muğlakdır... Tababetimiz ıstılahatı bir lisandan mürekkep değildir. Arabisi, Farsisi, Türkisi, Rumcası, Fransızcası ve İngilizcesi vardır. İşte tıp talebesi bunların hepsini öğrenmeye mecburdur. Avrupalılar ise bizim gibi değildirler. İşte bu fikrini desteklemek üzere Ahmet Şükrü pek çok örnek verir. Meselâ : «zâtü'r ri'e» demek akciğer çatısının bir iltihabı veya şişi demektir. Ancak, Arapça'da bu terim «akciğer sahibi» anlamına gelir. Bu manasızdır. Fransızcası

34 Bkz. Lûgat-ı Tıbbî Mukaddemesi, İst. 1318.

«pneumonie» dir. Fransızlar Yunancadan bu kelimeyi alarak kendilerine mal etmişlerdir. Bizim buna mecburiyetimiz yoktur. «Akciğer şişi» yada «iltihabı» diyebiliriz. Almanlar, pnömoni demezler. Birkaç Almanca kelimeyi bir araya getirerek hastalığa bir isim verirler. Meselâ «Lüngen entzündung» derler. Akciğer iltihabı demektir. Yine Almanlar «hepatit, nefrit, gastrit» demezler. «Nierenentzündung», «Leberentzündung» derler. Ahmed Şükrü bunun gibi hidrosefal, apopleksi, emboli, apendis, perihepatit gibi diğer tıp terimlerinin de Türkçe karşılıklarını vererek, konuyu uzun uzun tartışır³⁵.)

Örnekleri uzatabiliriz. Ancak burada bir de Dr. Tevfik Sağlam'ın Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniyye'nin 19 Şubat 1914 (1329) tarihli toplantısında yaptığı konuşmaya değinmek istiyorum³⁶. Dr. Tevfik Sağlam da bu zaman zarfında ortaya çıkan tıp dilini tenkid ederek, «öyle bir tıp lisanı teessüs etmiş ki, ne Fransızca, ne Arapça, ve bhusus ne de Türkçedir», demektedir. Bize bir de örnek verir :

«Kalbin kutru kebiri âliden esfele, eymeden eysere, halfden kuddama müteveccih olup zervei kalb beşinci mesafei beyneddil'iyede zaraban etmektedir».

Dr. Tevfik Sağlam'a göre, Fransızca'dan Türkçe'ye tıp terimlerini tercüme sırasında Arapçadan kelimelerle birlikte kaideleri de almaya teşvik eden husus, Fransızcanın cümle ve terkip itibarile Türkçeden çok Arapça'ya yakın olmasıdır. Bu konuda kendi talebelelerinden de örnek vererek, «ne kadar cümleleri Türkçe ve Türkçe kaidesi üzere teşkil edersem, o kadar dikkat ettiklerini gördüm», demektedir. Türkçe karşılıkları bulunan kelimeler varken, Arapçalarını almak için uğraşılmamalıdır. Ancak Dr. Tevfik Sağlam Arapça ve Fransızca tıp terimlerine, anlaşılır olmamaları dolayısı ile, karşı çıkarken, Türkçe yazamadığımız takdirde Lâtince kullanmamızı önermektedir³⁷.

35 Doktor Adanalı Ahmed Şükrü : *Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye'ye Hitâb Tasfiyye-i Lisan*, Tevhid-i Anasır Mtb. İst. 1327.

36 «Osmanlı tıp lisanı, tekemmülü ve hâli hazırı» konulu konuşma için bkz. : Tevfik Sağlam : «Türk Tıp Dilinin İnkişafı Hakkında», *Askeri Sıhhiye Mec.*, Tem. 1939, Sayı 27, İst. 1939.

37 Bkz. Tevfik Sağlam : a.g.e. s. 3'de Türk Tıp Encümeninin 12 Nisan 1939 tarihli toplantı tebliği; s. 15'de 1914 tarihli toplantı tebliği.

Zamanla, milletlerarası olması nedeniyle, Lâtince tıp terimlerinin Türkçede kullanılmasını savunanların sayısı giderek arttı. Hızla gelişen tıp biliminin beraberinde getirdiği pek çok yeni tıp teriminin Türkçe karşılığını bulma çabası terkedilerek, batıdan gelen yabancı tıp terimlerinin aynen alınması tercih edilmeye başlandı. Böylece tartışmalar yön değiştirerek, yabancı tıp terimlerinin Fransızca olarak mı, yoksa Lâtince olarak mı Türkçe'ye intikal ettirileceği, bu yabancı terimlerin Türkçe'de en uygun şekilde telâffuzu ve imlâsı konularında tartışmalar başladı. Türkçe'nin gramer bakımından ne Arapça, ne de Fransızca ve Lâtinceye uymadığı kabul edilmekle beraber, en kolay yol olarak, yabancı tıp terimlerinin aynen kabul edilmesi düşüncesi zaman içinde iyice yerleşti³⁸.

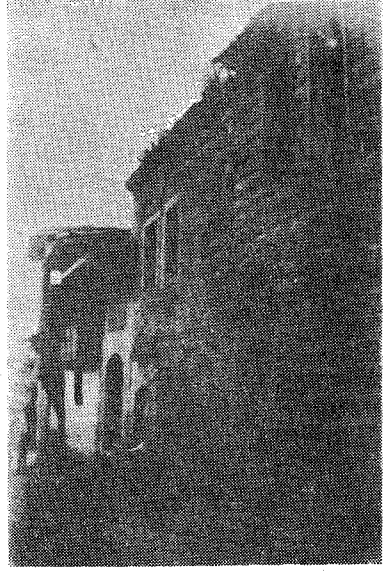
Cumhuriyetin kurulmasından sonra «Türkiye Tıp Encümeni» adını alan Cemiyet, yine Türkçe tıp dilinin gelişmesi üzerinde çalışmalarına devam etti. Ancak, Cemiyet-i Tıbbîyye-i Osmanîyye'nin esas gayesi olan «Tıp Dilinin Türkçeleşmesi» maddesi, 1966'da «Türkiye Tıp Akademisi» şeklinde adı ile beraber tüzüğü de değişen Cemiyetin esas gayesi olmaktan çıktı ve bir tıp sözlüğü hazırlamak ancak amacı ve faaliyetleri arasında en sonda yer aldı³⁹.

38 Tevfik Sağlam : a.g.e.'de 26 Nisan 1939 Toplantısı Münakaşaları, s. 1-17. (Türkçeleri olmayan terimlerin esasını Greko-Latin didlerinden alarak Türkçe fonetiğe ve alfabeye uygun bir kalıba sokulması vs. hakkındaki tartışmalar verilmektedir).

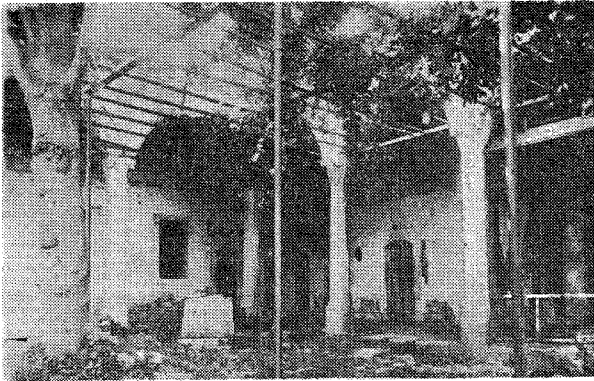
39 Hikmet Altuğ : «Türkiye Tıp Akademisinin Tarihçesi», *Türkiye Tıp Akademisi Mec.*, C. 9, sayı 4, 1974, s. 42.

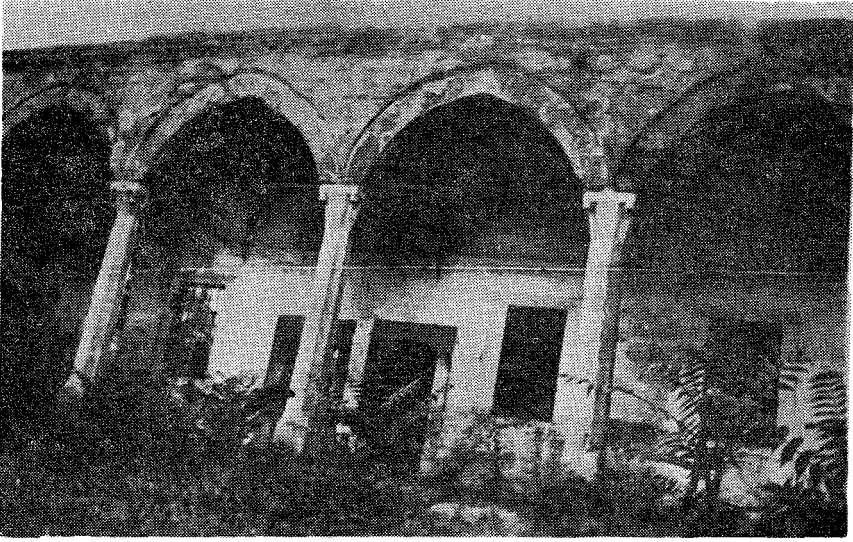
Mekteb-i Tıbbiyye Hâfız-ı kütübü
ve matbaası müdürü Hacı Arif Bey

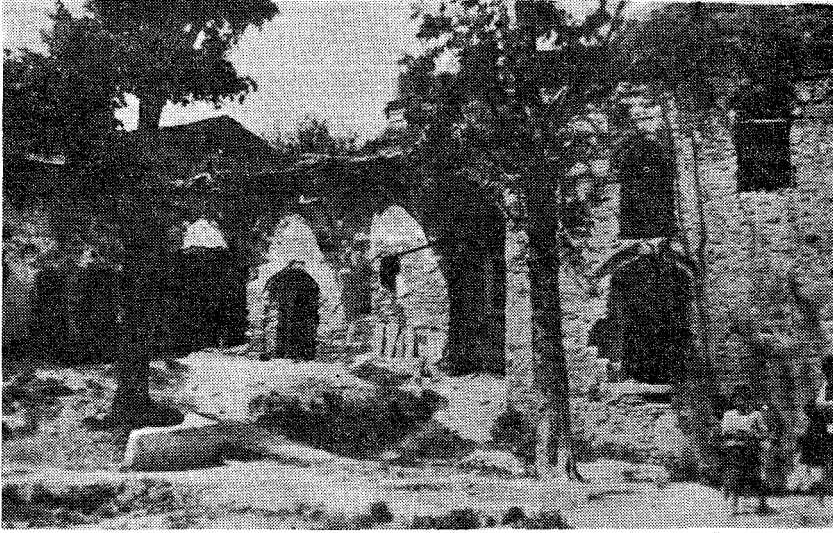
Baba Haydar'da Hacı Beşirağa
Medresesi giriş kapısı

Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye'nin ilk toplantılarının yapıldığı Beşirağa
Medresesinin odaları ve revakları (1934'deki durumu)
(Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi).

Eyüpsultan'da Babahaydar mahallesinde Hacı Beşirâğa Medresesinin iç bahçeye açılan oda ve revaklarının 1934'deki durumunu gösterir fotoğraf

1944'de Beşirâğa Medresesinin oda önleri revaksız, harab durumu.
(Bina bugün artık mevcut değildir).

محمد طه عثمانیك ائلك انقادو تاسی

عزیز ادریس بیك محمد نظیفه ابراهیم لطفیه حواج محمد ورنق
اولا حیدرلقه حیدرلقه و حیدرلقه ایدلق

تاریخین ۱۷۷۸ ایوبده لیزه آغا فدراسن حیدرلقه
تؤسه اجماع ائتمیدر. بوللیک اجمعدر.

۱۷۸۷ دیا ۱۷۸۸ سنه ائلك اجماع دئتمیدر.

İstanbul Tıp Enstitüsü	
Tıp Tarihi castitüsü	
№	

Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye Zabıt Defterinin ön sayfası : «Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniyye'nin ilk in'ikâd ve te'sisi Müessis : Aziz İdris Bey, Mehmed Nazif Bey, İbrahim Lâtif Bey, Hoca Hüseyin Sabri Efendi, Evliya Hüseyin Efendi, Hacı Arif Efendi, Vahîd, Emin Bey.
Tarihi sene 1278 Eyüp'de Beşir Ağa Medresesinde Hacı Arif Bey'in nez-dinde ictima etmişlerdir. Bu ilk ictimadır. 1282 veya 1283 senesinde res-men ilk ictima vuk'u bulmuştur».

(Çapa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi).

جمعیت طبعی خانہ صوبہ ہند
 رئیس کون ریشی خان محمد نوری صلا
 رئیس کون ریشی خان محمد نوری صلا
 احمد علی

محمد نوری
 علی نوری
 محمد نوری
 علی نوری
 محمد نوری
 علی نوری
 محمد نوری
 علی نوری

Cemiyet-i Tibbiyye-i Osmaniyye zabıt defterinde 7 haziran 1293 tarihinde, reis-i sani Mehmed Nuri Bey'in Başkanlığında yapılan toplantı kaydı ve toplantıda bulunan azâların imzaları.

(Çapa Tıp Fak. Tıp Tarih Bilim Dalı Arş.)

نظامنامه جمعیت طیبہ عثمانیہ

۱۲۸۳

Nizâmname-i Cemiyet-i Tibbiyye-i
Osmaniyye-1283

سرعسكر بلربله مطهر فخرشادى اولادى عمرى عرض و بيان ايدرز
«عضوا خطاه العالم العزيز»

«صورى ناطيقنامه جناب سرعسكرى»

«نظرات طيبه»

«اتر جمعيت طيبه عثمانيه»

جمعيت طيبه عثمانيه معرفتيله ترجمه سته بدأ و مباشرت اولمش
و وكره قرن ختام ايله طبع و نيشل ايداش اولان نيسن نام لغات
طيبه دن درت چرؤنك كوندولديكى و قصورنك دىخى پر بىق ماهه
قصد و اكامل و طبعنه سعى و اقدام اولمقده اولدئى مكتب طيبه
نظارت بيه سسى طرفندن بائىكره بيان و اشعار اولمش و اجزاي
مذكوره نظر منويته كور بلهرك لئى الحاحه مراجعت اولمق اوزره
دارشوراي عسكر بيه توقيف قلمش و بويابده واقع اولان مساعى
و شيرت نيز نناور بده و دارشوراده باعث تقدير و كال منويته اولمش
اولمقده مخصوصاً بيان كيفيته ابتدار و اشبو لغات طيبه بقيه سنك
بختاشنده پر قطعه سنك حضور همايون حضرت ملوكاه به تقدئى
طيبى و بوييله پراثر تافىك مركز وجوده ايصالى اينه و قور تقدير
و محظوظيت جناب ولى نعمى بى مستانم اوله جئى بيه بولديته
فقطراً اولوجده سرعست اكامل و انساى ايجون اقدام و مهت
مخصوصه تنك كمالئى صرفى لزوى اخطار اولتور.

۱۶ ص ۱۲۹۰ ۲ نسان ۱۲۸۹ حسن عوى

«مكتب طيبه شاهانه مضمه سنده طبع اولمشدر»
سنه ۱۲۹۰ فى ربيع الاخر ۲

اعصای جمع طیبہ عثمانیہ

عثماني طب آقاده ميسى نظامنامه سيدر

جمعيت طبيه عثمانيه نظامنامه سى فصل اول جمعيتك وظائف اصليه سى

برنجى ماده — جمعيت طبيه عثمانيه علوم طبيه و اسبىجاريه و بسطويه و طبيعويه متعلق بالجملة علومك لسان عذب البيان عثمانى اوزره نشر و تعميم و ترقيسه مكلفدر جمعيتك وظائف اصليه سندن برسى دعى السنه اجنيه اوزره مؤلف ومدون كتب و رسائلى تركيه به نقل و ترجمه ايلمك و جمعيتك ترجمه نظامنامه سنه توفيقاً كتب و رسائلى مترجمى تحقيق و معاينه ايلمك و اصطلاحات طبيه نكده اصلاح و آمدنلى و تصديقى خصوصاً يدر . اشبو جمعيت طبيه عثمانيه سلطنت سنه عثمانيه نك طب آقادميسى موقفى حائر بولديفندن بالاده ذكر اولئان علومك تفرعاتدن بحت ادوب مسائل دينه و بولتيقه دن بحت ايمه بكدرد .

فصل ثانى

جمعيتك صورت تشكىل و اعضا انتخابى بياندهدر

ايكنجى ماده — جمعيت طبيه عثمانيه نك اعضاسى مؤسسه و مداومه و مراسله و مفتخره اولق اوزره درت صنف و خواجه اوله بقدر .

Osmanlı Tıp Akademisi Nizamnamesidir.

- ماده ۱ ۱۲۸۲ تاريخده تأسيس ايدىلن جمعيت طبيه عثمانيه ابتدائى ناسنده بارادوشيه عثماني طب آقاده ميسى صورتده تشكىل ايدىلدى جهته مقصد اصليسى برفات دها تايداً نامى و عثمانى طب آقاده ميسى ، نامه تحويل ايدىلشدرد .
- ماده ۲ عثماني طب آقادميسى استابوله عقد اجتماع ايدر . ممالك عثمانيه ك سائر بلادده شعبه سى بوقدر . شحمليك محل اجتماعى طب فاكولته سيدر .

طوبى طب آقاده جمعيتك مقصدى

- ماده ۳- ^{صديت} طب آقاده جمعيتك مقصدى موارف طبيه عثمانيه نك ترقيسه ، طبابت عثمانيه كنجانه نك بوشقارنى اعلا ايدمك و سائلك استحصاله و بوجه و ص ايچون ناسنده غيرت ايدمك مكا فائزله ارباب علمى و تشويق اصطلاحات علميه ضيه بى قبول و وضعه جالشمق ، و علوم طبيه و فنون حكميه نك ترقيسه بونى متضدن اولان مسائل فية طبيه و صحيه ايله اشتغال ايمكدرد .

طب آقاده جمعيتك صورت تشكىلى

- ماده ۴ ^{سويش سولمانى} عثماني طب آقاده ميسى : (۱) اعضا مداومه (۲) اعضا لاخته بختيره (۳) اعضا لاخته (۴) اعضا مرسله من مشكادره .

Cemiyet-i Tıbbiyye-i Osmaniye Nizamnamesi.

کتابخانه امین

تذکره

جمعیت طیبه عالییه خطاب

تصفیه لسان

دو قور درین - همت بی همت

بیان

دو قور: آفتاب احمدشکری

صاحبی

کوشیده منصف فوزی

تذکره

۱۳۳۱

Tasfiye-i Lisân (1327)
Cemiyet-i Tıbbiyye-i
Osmaniyye'ye Hitab.

کتابخانه امین

تذکره

جمعیت طیبه عالییه خطاب

تصفیه لسان

دو قور درین - همت بی همت

بیان

دو قور: آفتاب احمدشکری

صاحبی

کوشیده منصف فوزی

تذکره

۱۳۳۱

Tasfiye-i Lisân (1327)
Cemiyet-i Tıbbiyye-i
Osmaniyye'ye Hitab.

۱۳۳۱

Dr. Ziya Nuri Paşa'ya göre ve kendi el yazısı ile Cemiyet-i Tıbbiyye-i
Osmaniyye'nin kuruluşu, kurucu azâları ve 1288 (1873)-1311 (1895)
yılları arasındaki reis, reis-i sani, kâtib-i umumî ve kâtib-i hususî listesi.
(Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi).

Dr. Ziya Nuri Paşa'ya göre ve kendi el yazısı ile Cemiyet-i Tıbbiyye-i
Osmaniyye'nin kuruluşu, kurucu azâları ve 1288 (1873)-1311 (1895)
yılları arasındaki reis, reis-i sani, kâtib-i umumî ve kâtib-i hususî listesi.
(Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi Bilim Dalı Arşivi).